

VLUCHTEN VOOR ANGST

Serie Vluchten

Een herinnering aan Nederlands - Indië

Het was 1947 of 1948 en ik was 12. De grote broer van een vriendje van me kwam terug uit Nederlands-Indië. Hij had daar gevochten! Ze noemden het de politionele acties, maar het was toch een soort oorlog. Hij kwam veilig terug en dat werd groot gevierd in onze straat. Hij heette Frans Luijten en hij was denk ik wel twee- of drieëntwintig. We onthaalden hem als een held - hij had gevochten voor het behoud van ons Indië. De hele buurt was uitgelopen! Er waren toespraken en geschenken. En we zongen het Wilhelmus. Frans stond er bij, hij zei niets, of weinig - hij was blij om thuis te zijn. Ik was blij om erbij te zijn en hem te kunnen zien - een echte held.

Later, niet zo lang daarna, luisterde ik met mijn ouders en broer en zus naar de radio toen koningin Juliana de onafhankelijkheid van Indonesië verklaarde. Dat moest van andere belangrijke landen. En een paar maanden later - in het Polygoonjournaal - zag ik schepen vol Nederlandse soldaten die terugkwamen naar ons land. Ze hadden daar jaren mensen gezocht en beschoten die op de vlucht waren voor het Nederlandse bestuur en ze hadden veel van hen ook dood gemaakt. En nu waren zij zelf de vluchtelingen - dat kon je zien.

Ik vond dat verwarrend. Waarom wilden zij ons niet meer daar? Waarom hadden we daar moeten vechten? Mijn ouders wisten het ook niet meer. Hadden we daar niet veel goeds gebracht? Of hebben we daar ook veel kwaad gedaan? Hebben we daar dingen gedaan waar we ons over moeten schamen? Moeten we daar over zwijgen? Of er iets over zeggen? En wat dan?

Laat me beginnen, lieve mensen, met te vertellen dat ik de jongen was die zich daarnet het einde van ons Nederlands Indië herinnerde. We zijn ons sedertdien veel meer gaan herinneren, met name dat er een tijd geweest is waarin mensen nog op de vlucht sloegen als slaven, en dat onze voorouders vaak de slavendrijvers waren. En ook dat onze betovergrootouders de slavernij hebben afgeschaft, een grote stap voorwaarts in onze Westerse en zo men wil Christelijke beschaving. Die bewustwording heeft het mogelijk gemaakt dat onze generatie, zo'n anderhalve eeuw later, een einde heeft gemaakt aan het kolonialisme, weer een enorme stap voorwaarts voor het mensdom. Ook daarover zou veel meer te zeggen zijn, maar laten we ons vooral verheugen om de zegen, de enorme vooruitgang die het verdwijnen van het kolonialisme betekent.

Ondertussen dringt zich soms de vraag op: zijn er nog andere verschijnselen of patronen in onze huidige wijze van samenleven die verklaren waarom er ook nu nog zoveel gevlucht moet worden, gedragspatronen waarvoor ons nageslacht ons even kortzichtige, domme mensen zal vinden als wij dat nu doen over slavenhouders en koloniale, gedragspatronen dus waarvoor wij meer uit onze ruststand zouden moeten komen, en er alerter verbetering in brengen? Dat is een moeilijke, bijna te moeilijke vraag, en daarom ben ik zo blij dat het evangelie ons de zalig- of geluk-sprekingen aanreikt: niet om te antwoorden op die vraag, niet als een serie oplossingen - oplossingen moeten we steeds opnieuw zelf vinden - maar als de weg die wij kunnen, mogen en moeten gaan op zoek naar die oplossingen. De zaligsprekingen spreken de zachte krachten in ons aan, de enige die ons kunnen helpen vrede op aarde werkelijkheid te doen worden, vrede zonder vluchtelingen, zonder harde krachten als slavernij, kolonialisme, fascisme, en zonder de dictatoren die daarvoor nodig zijn.

Mijn eerste misschien wat onverwachte antwoord op de vraag: 'waar moeten we aan werken om vrede zonder vluchtelingen op de wereld werkelijkheid te doen worden?', heb ik hier al meer gegeven, maar ik doe het vandaag toch maar weer: Laat er eindelijk echt gelijkheid zijn tussen man en vrouw, overal op aarde. Ik hoor het uit de zaligsprekingen opklinken: 'Zalig wie zuiver van harte zijn, want ze zullen God zien', klinkt het daar. God, heeft ons naar zijn beeld man en vrouw geschapen. God zien is man én vrouw zien. Achterstelling van de vrouw is achterstelling van God, is goddeloos, helemaal fout. Het feit dat er rond Wladimir Poetin in het Kremlin nagenoeg nooit een vrouwenstem te horen is, moet veel verklaren van de oorlogspolitiek waar wij nu mee opgezadeld worden. Wil de mensheid verder komen in haar ontwikkeling, ja, wil er ooit echt vrede op aarde, goed land zonder vluchtelingen mogelijk zijn, moet die fundamentele gelijkheid van vrouw en man werkelijk een dragende kracht van het bestaan, dus ook van het politieke bestaan zijn. Wanneer zullen we die noodzaak echt begrepen hebben? Zalig de zachtmoedigen, zegt dan het evangelie.

Zachtmoedige mensen begrijpen immers dat mannen een vrouwelijke kant hebben zoals vrouwen ook veel mannelijks in zich meedragen. Ze begrijpen dat de gelijkheid tussen man en vrouw zich allereerst in ieder van ons, man én vrouw, moet voltrekken. Hoe treurig, dom en onrechtvaardig is het dat op veel plaatsen de vrouw nog steeds geen gelijke rechten heeft. We mogen daarbij denken aan moslimlanden, maar laten we vooral ook de vele ongelijkheden en ongelijkheidjes in kansen in onze eigen maatschappij niet vergeten, binnen veel gezinnen, in de financiële wereld, de kerkelijk wereld. Juist in een kerk zou er pas echt halleluja gezongen mogen worden - en niet alleen in de Kerk van Rome - op de dag dat er op het Sint Pietersplein een Pausin wordt toegejuicht.

En wat over de vrouw gezegd moet blijven worden, geldt evenzeer voor homoseksuelen. Ook daar is het maatschappelijk vluchtgedrag gelukkig minder geworden. Maar ik word nog altijd treurig wanneer ik denk aan de letterlijk miljoenen mannen en vrouwen die de eeuwen door - ook vandaag nog - op de vlucht waren voor hun eigen leven: geminacht, uitgestoten, vermoord zelfs alleen omdat ze homo of lesbienne waren, ook hier op de Dam in Amsterdam, nog niet zo heel lang geleden. Verschrikkelijk. De ergste misdaad in mijn levenstijd is de holocaust van de Joden in de jaren veertig. Ik ben soms geneigd, wanneer ik aan het verleden van homo's en lesbiennes denk, van een verborgen holocaust te spreken. Wij zijn inderdaad lang op de vlucht geweest voor dit soort enorme werkelijkheden. Gelukkig gaan we nu met wat meer verstand te werk.

Een andere enorme werkelijkheid die de vrede op aarde tegenwerkt en die vaak nog moeilijker te bespreken valt is de kloof tussen arm en rijk. Nog altijd zijn veel rijken onder ons geneigd voor dat gesprek te vluchten. En ook hier kunnen de evangelische zaligsprekingen ons de weg wijzen. Gelukkig die hongeren en dorsten naar gerechtigheid, klinkt het daar, en: Gelukkig wie vanwege de gerechtigheid vervolgd worden, want voor hen is het koninkrijk der hemelen. Als je het gesprek over arm en rijk aangaat, zul je uitgelachen worden als idealist, als onwetende van een politieke werkelijkheid die muurvast zit. Toch weten we dat die kloof - eeuwenoud en deels bijna en noodlot - zo veel mogelijk gedicht moet worden, willen mensen niet meer hoeven te vluchten, en er meer vrede op aarde kan heersen. Het is natuurlijk allemaal complex en ondoorzichtig. Wij hebben een totaal ander soort rijken dan onze voorouders voor wie familiebezit vaak alles betekende. In onze tijd is het meer eigen bekwaamheid en handelsgeest die rijk maken. Ik vond het een hartverwarmend idee dat de VPRO onlangs aan journalist Sander Schimmelpenninck de kans gaf een serie uitzendingen te wijden aan een belastingplan, waar mensen met een groot kapitaal meer belasting gaan betalen. Ook Nederland en haar liberale regering moeten de ogen geopend worden voor dat idee. Hoe dan ook, ondertussen zal vanuit de Kerk het evangelie moeten blijven klinken: Honger en dorst bij alles wat je doet naar gerechtigheid. De evangelische zaligsprekingen bieden geen oplossing voor de wereldpolitiek van 2022 - dat moet niet in de kerk maar in de politiek gebeuren - maar ze reiken ons wel de geest aan waarin en waarmee we naar oplossingen mogen zoeken. In de politiek gaat het vaak mis, maar als je goed kijkt, moet je wel zien dat goedheid, gerechtigheid, liefde het altijd weer van ongerechtigheid winnen. Die hoop geeft zin aan ons geloof. Ook daarom blijven we naar de kerk gaan en vanuit de kerken om gerechtigheid bidden en schreeuwen.

Juist de Kerk brengt mij bij een laatste vaak nog moeilijker bespreekbare zaak, onze geloofsleer. Wij hebben te lang gedacht de enige ware godsdienst te zijn, we zijn te lang op de vlucht geweest voor het idee dat niet-christelijke godsdiensten ook veel wijsheid en vaak zelfs meer wijsheid en diepte vertegenwoordigen dan de onze. Tegenwoordig gaat het ook daarmee merkbaar beter, maar toch: Laat ons ook hier blijven luisteren naar de Zaligsprekingen: Gelukkig wie nederig van harte zijn, want voor hen is het koninkrijk van de hemel: zo luidt de religieuze poëzie van de zaligsprekingen. Het is een tragische vergissing die prachtige poëzie nog langer als dogmatische leer te verkondigen. God is te groot dat Hij of Zij of Het zich als vaststaande waarheid kennen laat. De enige waarheid die alle religies één kan doen zijn is de LIEFDE. God als liefde uitdragen mogen, willen, moeten alle religies doen. De rest is traditie, vaak wonderschoon, maar geen eeuwige waarheid... Wij als Christenen zullen met name het dogma van de Drie-eenheid opnieuw als poëzie moeten gaan lezen, Jezus' Godheid als beeldspraak en niet letterlijk begrijpen.

Hopelijk zal ook dat ons meer open stellen voor vluchtelingen die met hun godsdienstige tradities bij ons aankloppen om hulp. De meesten van hen zullen geen Christen zijn, maar de geest van de Zaligsprekingen, de geest die Johannes tenslotte deed uitroepen: Kindertjes, bemint elkaar! behoort toe aan alle godsdiensten. Ik kan dan ook, juist nu de vluchteling ons meer dan ooit bezig houdt, niet beter eindigen dan met die oproep aan ons allen: Kindertjes, bemint elkaar!

Henk Hillenaar